

Fornleifaskráning vegna fyrirhugaðra borholna í Kapelluhrauni



Forsíðumyndin sýnir vörðubotn (Fornleifar nr. 459. Horft mót norðaustri. Ljósm. SN 2024).

FORNLEIFAFRÆDISTOFAN

Unnið fyrir Eflu

© Svavar Nielsson

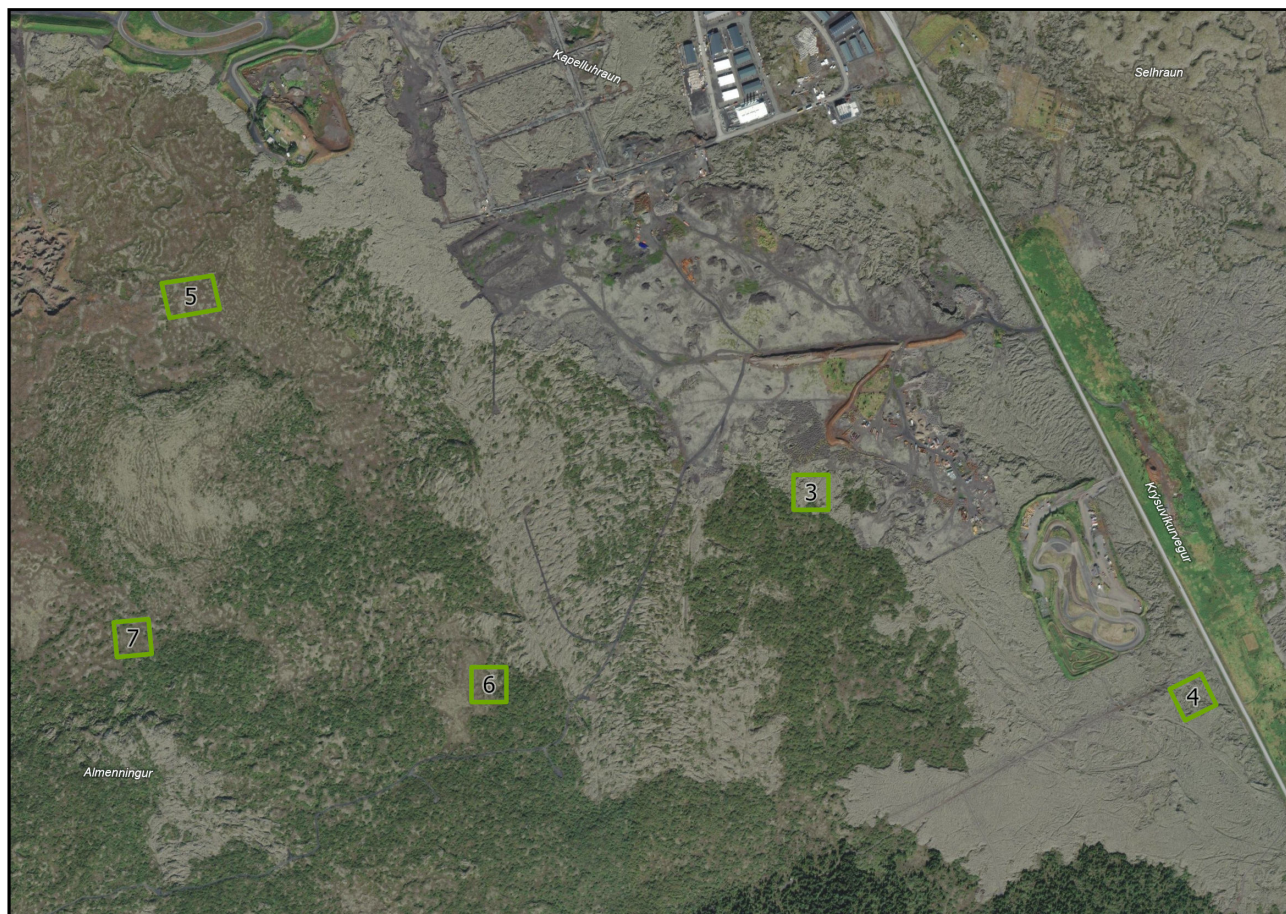
Júní 2024

Inngangur

Að beiðni Eflu kannaði Fornleifafræðistofan fornleifar á deiluskipulagi fyrir fyrirhugaðar borholur í Kapelluhrauni. Svæðin eru sýnd á mynd 1. Farið var í gegnum ýmsar heimildir svo sem eldri skráningarskýrslur og örnefnaskrár eftir atvikum. Allt svæðið var kannað á vettvangi og fór vettvangsvinna fram þann 18. maí síðastliðinn. Veður var gott á meðan á vettvangsvinnu stóð. Allar fornleifar voru mældar inn með Trimble Juno T41/5 handmælitæki, bæði punktur og umfang. Byrjað var á næsta lausa númeri í sveitarfélaginu. Niðurstaða fornleifaskráningarinnar er í töflu 1 auk meðfylgjandi fornleifaskrár og loftmynda (mynd 1-2) með staðsetningu fornleifa. Áður hafa verið gerðar fornleifaskráningar á svæðinu af hálfu Fornleifafræðistofunnar og Byggðasafns Hafnarfjarðar. Á Minjavefsjá Minjastofnunar má sjá fornleifar sem skráðar hafa verið í hrauninu en nánast engar fornleifar var að finna á þeim svæðum þar sem fyrirhugaðar borholur verða. Fulltrúi verkkaupa var Silja Traustadóttir hjá Eflu.

Skráningin

Samkvæmt lögum um menningarminjar frá 2012 eru allar fornleifar friðaðar og sumar friðlýstar (Lög um menningarminjar 2012). Þeim má engin, hvorki landeigandi, framkvæmdaaðili né nokkur annar spilla, granda né úr stað færa, nema með leyfi Minjastofnunar Íslands (21. gr.). Því eru allar þær fornleifar á könnunarsvæðinu sem og annarsstaðar og eldri eru en 100 ára, friðaðar skv. lögnum.



Mynd 1: Borholuteigar 3, 4, 5, 6 og 7 sem voru kannaðir.

Friðlýstum fornleifum fylgir 100 m friðhelgt svæði út frá ystu sýnilegu mörkum þeirra (22. gr). Um friðaðar fornleifar er 15 m friðhelgað svæði umleikis samkvæmt sömu grein. Sú hefð hefur þó komist á að fara ekki of nærri fornleifum og taka tillit til eðlis þeirra og þarfa. Engar friðlýstar fornleifar eru í nágrenni rannsóknarsvæðisins.

Nr.	Teg	Fj.	Hættumat	Hætta	Ástand	Aldur	Minjagildi	Varðveislugildi	Friðlýst	Mótvægisaðgerðir
459	Varða	1	Framkvæmdir	Mikil	Lélegt	1550-1900	Lítið (2)	Lítið (2)	Nei	Engar
294	Gerðisstígur	1	Framkvæmdir	Mikil	Sæmilegt	1550-1900	Lítið (3)	Lítið (3)	Nei	Engar
291	Straumselsstígur	1	Framkvæmdir	Lítill	Ágætt	1550-1900	Lítið (3)	Lítið (3)	Nei	Engar

Tafla 1.

Þegar ekki er hægt að tryggja öryggi fornleifa eða þær þarf að fjarlægja vegna fyrirhugaðra framkvæmda þarf að grípa til mótvægisaðgerða. Slíkar aðgerðir geta verið allt frá breyttri áætlun um framkvæmdir sem taka tillit til fornleifa (1. kostur), nákvæmari GPS staðsetningu og ljósmyndun að nákvæmri fornleifarannsókn. Rannsóknir á einfaldari fornleifum eins og vörðum miðast yfirleitt að því að reynt er að komast að byggingarlagi vörðunnar og gjóskulaga leitað undir henni til að aldursgreina eftir atvikum. Hinsvegar geta rannsóknir á rústum verið flóknari. Hugsanlega þyrfti að byrja á að grafa prufuskurð til þess að staðfesta að um rúst sé að ræða og hvort hún uppfylli aldursskilyrði og ef svo er að þá gæti þurft fornleifauppgröft. Leita þarf leyfis Minjastofnunar Íslands í öllum tilfellum og stofnunin ákveður umfangið og setur þá skilmála sem henni kann að þykja nauðsynlegir.

Niðurstöður

Skoðaðar voru borholuteigar númer 3, 4, 5, 6 og 7 að ósk Eflu. Innan þeirra svæða sem deiluskipulagið gerir ráð fyrir að borholurnar verði eru einungis minjar á tveimur þeirra, teig 5 og 6. Það eru einn vörðubotn og gata. Við borholuteig 7 er gata rétt sunnan við framkvæmdasvæðið og því ekki í hættu.

Borholuteigur 3 er staðsettur út í úfnu hrauni suð-suðvestur af námusvæði. Á þessu svæði eru engar fornminjar að sjá.

Borholuteigur 4 er staðsettur í úfnu hrauni með þykkum mosa. Á þessu svæði eru engar fornminjar að sjá.

Borholuteigur 5 er staðsettur í hrauni rétt suð-suðvestan við skotsvæði Skotíþróttafélags Hafnarfjarðar. Á þessu svæði er einn vörðubotn sjáanlegur auk götu sem ber nafnið Gerðisstígur og liggur suður og í gegnum Borholuteig 6. Gatan sjálf

var að mestu illgreinanleg en kaflar af henni eru sjáanlegir (Atli Rúnarsson, 2021). Gatan er svo illgreinanleg að ógerningur er að mæla hana alla upp og fer það eftir skrásetjara hverju sinni hvernig hún er mæld. Byggðasafn Hafnarfjarðar mældi götuna inn öðruvísi heldur en Fornleifafræðistofan gerir nú.

Borholuteigur 6 er staðsettur í hrauni en landslagið á þessu svæði er töluvert grónara en á hinum borholuteigunum. Gerðisstígur fer í gegnum borholuteig 6 og hafði áður verið mældur inn á þessu svæði en hann var að mestu illgreinanlegur fyrir utan einn smábút sem sást af honum (Atli Rúnarsson, 2021).

Borholuteigur 7 er staðsettur í hrjóstugu hrauni sem er þó hvergi nærri því jafn úfið og svæðið á borholuteigum 3 og 4. Engar fornleifar er að sjá innan svæðisins en rétt utan við svæðið til suðurs er gata sem ber nafnið Straumselsstígur skráður en er ekki í hættu sökum framkvæmda (Atli Rúnarsson, 2021).

Heimildir

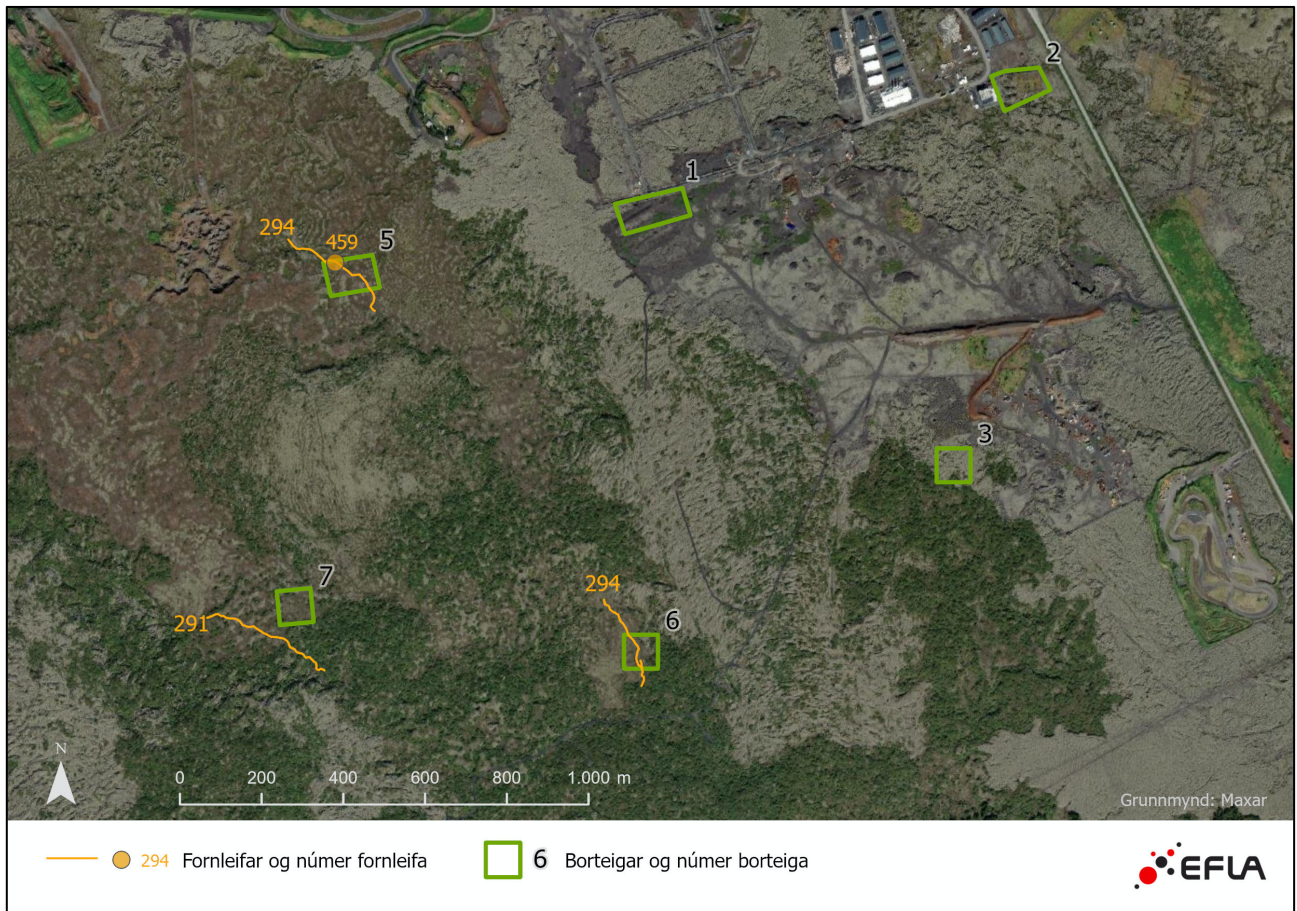
Atli Rúnarsson, 2019. Fornleifaskrá Hafnarfjarðar X: Hraunjarðir sunnan Reykjanesbrautar. Byggðasafn Hafnarfjarðar. Hafnarfjörður.

Bjarni F. Einarsson, 2014. Endurskoðun á skýrslum um fornleifar í Hafnarfirði vegna framkvæmdaleyfis fyrir Suðurnesjalínu 2. Fornleifafræðistofan. Reykjavík.

Lög um menningarminjar. Nr. 80 29. júní 2012.

minjastofnun.is Minjavefsjá.

Fylgirit:
Fornleifaskrá:



Mynd 2: Sýnir staðsetningu fornleifa sem skráðar voru vegna fyrirhugðra borholna í Kapelluhrauni. Fornleifarnar eru merktar inn með rauðum lit.